

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **65**

Bilge Filozof Plotinus

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Kadim Mısır ülkesinin bugünkü adıyla Assiut şehrinde doğmuş olan **Plotinus** (Plotin) M.S. 205-270 yıllarında yaşadığı sanılıyor. Plotin, bilim, felsefe ve mistik görüşler içeren ve "dokuzlu" demek olan **Enneades** (Yunanca *ennea* dokuz demektir) adlı eserleriyle tanınır. Bu eserlerin yazılışı 253 yılından ölüm yılı olan 270 yılına kadar sürmüştür, Ennead'lar Porphyry (M.S. 235-305) adlı öğrencisi tarafından derlenmiştir. Modern Fransız filozofu **Luc Brisson** Ennead'lar üzerinde derin çalışmalar yapmıştır (1).

Plotinus'a göre üç adet gerçeklik alanı vardır. Bu üç gerçekliğe "**Hipostaz**" adını verir. **Hipo** 'altta olan' ve **Stazis** 'durum, pozisyon' olduğuna göre, Hipostaz "temel gerçeklik" alanları veya pozisyonları demektir. Bu üç temel varlık alanı:

1. Her var olana varlık kazandıran bütünsel **BİRLİK** veya *Ehadiyet* alanı.
2. Düşünülebilir her şeyin temeli olan **ZİHİN** veya *Entelekt* alanı.
3. Tüm canlı varlıkların yaşam kaynağı olan **RUHSAL** alan.

İlk Hipostaz olan **BİRLİK alanı** kendine yeten, kendi kaynağı olan ve bölünemeyen özellikler içerir. Birlik alanı içinde barındırdığı her var olanı sevgiyle kavrar. İslam terminolojisinde "**Ehadiyet**" ve günümüzün bilimsel terminolojisinde "**Enerji**" olarak ifade bulan **Birlik alanı** tanımlanamaz, düşünceye sığmaz ve söz ile açıklanamaz. Birlik kavramını Plotin'den önce Plato ileri sürmüştüğü için Plotin'e **Neo-Platonist** denmiştir. Plotin **Birlik** alanının **En-Yüksek-İyi** olanı, iyiliğin zirvesi olan **Sumum Bonum'u** içerdiğini söylemiştir. Dolayısıyla **Birlik alanı**, iyiyi ve güzeli oluşturan temel bir enerji alanı olmaktadır. Plotin'den sonraki Hıristiyan ve Müslüman düşünürler bu kavramları kullanmış, özellikle İslam düşüncesinde "güzel isimler" demek olan **99 Esmâ-ül Hüsnâ** önemli yer tutmuştur. Ayrıca *iyilik seven* ve *cömert olan* anlamlarını içeren **Kerim** ve **Kerem** kavramları birçok belgede yer almıştır.

İkinci Hipostaz **ZİHİN** ortamıdır. Bu alan sadece var olanları ve duyu organlarıyla algılananları değil, tüm düşünülmesi mümkün olanları da kapsar. Zihin **BİR** olanı düşünemeyeceği için, BİR alanı zihin alanının dışındadır. Bilim, felsefe ve sanat zihin alanından ortaya çıkar. Plotin "**Evrensel Zihin**"den de söz eder. Evrensel Zihin veya Evrensel Entelekt zihin tarafından anlaşılabilir ve yorumlanabilir. Zihnin ürünü olan her imge güzeldir ve "En-Yüksek (Mutlak) İyilikten" kaynaklanır. Günümüzde Evrensel Zihin yerine "**Yöresel**

Zihin" olan Kültür kavramını kullanıyoruz. Kültür sözü "Tarım" demek olup, belli bir zaman aralığında ve belli bir coğrafi bölgede (yörede) ortaya çıkan **ortak zihin** olarak düşünülebilir.

Üçüncü Hipostaz **RUH** alanıdır. Plotin için iki farklı ruh vardır. Bunlardan biri "tümel ruh" diğeri de "öznel ruh" olarak tanımlanabilir. Ruh hem bedene hem de zihne hükmeder. Zihin ve entelekt ile ilişki kuran ruha "**TİN**" demektedirim. Kitabımda "Hem beden hem de tinin ortak kaynağını oluşturan **tümel ruh** her insanın özünde vardır" demektedirim (2).

20. sayfada Tümel Ruh ile ilgili şu görüşe yer vermişim: "Üzerinde veya içinde herhangi bir noktanın diğeri herhangi bir noktadan farklı olmadığı sonsuz bir alan düşünün. Böylesine sonsuz ve homojen bir alan ilk bakışta yokluk olarak algılanabilir." İşte RUH alanı, ölçülemeyen ve gözlenemeyen bir yokluk alanı olduğundan, önce tenzihle, ardından da teşbihle tanımlanır. **Tenzih** hiçbir şekilde ifade edilemeyen ve **Teşbih**, benzetme ile anlatılmaya çalışılan olmaktadır. Bu bakımdan Plotin, gerçek öznel ruhu bulmak için kişinin kendi içine yönelmesi gerektiğini söyler. Zaten gerçek namaz ve gerçek meditasyon bu amaca yönelik içe doğru yönelmeler içerirler.

Plotin, öznel ruhun bedende hapsolmuş olduğunu ve özgürleşmek istediğini söyler. Bir bakıma öznel ruhun arzusu tümel ruh ile bütünleşmek ve onda kaybolmaktır. Bu görüşü İslam Tasavvufunda "**Fena-Fillah**" düşüncesinde Allah'ın birliğinde yok olmak anlamında buluyoruz (3). Dolayısıyla, öznel ruh bir yandan tümel ruh ile birleşmeyi arzularken, diğeri yandan zihin ile ve beden ile yakın ilişki içine girer. Ruhun bu ilişkisi onun tümel ruhtan uzaklaşmasına ve yalnızlaşmasına neden olur. Böylece insan, gündelik isteklerin ve arzuların içinde vaktini harcarken öznel ruhunun var olduğunu unuttur ve öznel ruhunun arzularını görmezden gelir. Plotin, bu bakımdan bedenin ve zihnin isteklerini gemlemenin gereğine değinirken, öznel ruhun önemini vurgular.

Bu durumu Plotin şu örnekle açıklar: Bir toplulukta sakince oturup etrafı izleyen bilgelerin durumu tümel ruha, disiplinsiz davranan ve ortalığı velveleye verip kargaşa yaratan halkın durumu ise öznel ruha benzer. Eğer bilgelerin sözü dinlenir ve halkın yatışması sağlanırsa, iyilik ve güzellik arzularan tümel ruh üstün gelir. Aksi halde, bedene tutsak olan öznel ruh kötülüğe ve çirkinliğe yönelir. Plotin, insanların bazen bir türlü, bazen de diğeri türlü davranışlarını ve her insanda iyilik ile kötülüğün birlikte bulunduğunu ifade eder.

Plotin için RUH yaşamın nedenidir. Doğan bebeğe "ruh iner" ve ölen kişiden "ruh yükselerek ayrılır". Bu görüş **Kur'an-ı Kerim**'de de vardır. Hicr suresinin 29. ayetinde Allah'ın insanlara ruhundan üflediği yazılıdır. Görülüyor ki Plotin ve ardından gelen tüm düşünürler, ruh kavramını işlemişler ve onun bir tür enerji kaynağı olduğunu kabul etmişlerdir. Nitekim ruh ile nefes arasındaki ilişkinin öneminden tüm kadim bilgiler söz etmiştir.

Plotin ayrıca ruhun ölümsüz olduğuna inanır ve bir bedenden diğeri geçebildiğinden söz eder. Bu bilgileri Plotin aklının ve mantığının yardımıyla değil, doğrudan beş duyu ötesi sezgi gücü sayesinde elde etmiştir. Bu bakımdan Plotin kadim dönemin bir filozofu olmakla birlikte, derin bir mistik kişilik sahibi bilge bir filozoftur.

Ruhun öze dönüşüne Plotin "**kendinde uyanmak**" demiş ve birçok kere bütünsel birlik alanına gidip geldiğinden, adeta bir tür *mirac* yaşadığından söz etmiştir. Plotin ruhsal bir insan olarak yaşamında güzelliği ve iyiliği savunarak mutluluğa erişmiştir.

Kaynaklar:

- (1) <http://www.amazon.fr/Plotin/e/B004N1O0RG>
- (2) **Kuantum ve Tasavvuf**, Haluk Berkmen, 3. baskı, sayfa 18, 2011, İstanbul.
- (3) <http://www.halukberkmen.net/pdf/189.pdf>